

Processing '23

36. Međunarodni kongres o procesnoj industriji

1. i 2. jun 2023, Centar za stručno usavršavanje, Šabac

ZBORNİK RADOVA Proceedings

ElixirGroup

ZBORNİK RADOVA
pisanih za 36. Međunarodni kongres o procesnoj industriji
PROCESING '23

Centar za stručno usavršavanje, Šabac

Izdavač

Savez mašinskih i elektrotehničkih
inženjera i tehničara Srbije (SMEITS)
Društvo za procesnu tehniku
Kneza Miloša 7a/II,
11000 Beograd

**Predsednik Društva za procesnu tehniku
pri SMEITS-u**

prof. dr Aleksandar Jovović, dipl. inž.

Urednici

Prof. dr Marko Obradović, dipl. inž.
Prof. dr Miroslav Stanojević, dipl. inž.
Prof. dr Aleksandar Jovović, dipl. inž.

Tiraž

50 primeraka

CD umnožava

Paragon, Beograd

ISBN

978-86-85535-15-4

Godina izdavanja

2023.

Društvo za procesnu tehniku
pri SMEITS-u

Katedra za procesnu tehniku
Mašinskog fakulteta u Beograd

Samit energetike Trebinje
Trebinje

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

Održavanje 36. Procesinga finansijski je pomoglo
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog
razvoja Republike Srbije

Programski pokrovitelji

- MAŠINSKI FAKULTET UNIVERZITETA U BEOGRADU, BEOGRAD
- TEHNOLOŠKO-METALURŠKI FAKULTET UNIVERZITETA U BEOGRADU, BEOGRAD
- FAKULTET TEHNIČKIH NAUKA UNIVERZITETA U NOVOM SADU, NOVI SAD
- FAKULTET ORGANIZACIONIH NAUKA UNIVERZITETA U BEOGRADU, BEOGRAD

Generalni pokrovitelj

Elixir Group
Šabac

36. Processing se održava uz podršku

Institut za nuklearne nauke „Vinča“
Beograd

Inženjerska komora Srbije
Beograd

Sponzori

Beograd

Beograd

Beograd

Subotica

MEĐUNARODNI NAUČNI ODBOR

- Dr Nikolina Banjanin** *Univerzitet u Beogradu, Medicinski fakultet, Institut za higijenu sa medicinskom ekologijom, Beograd*
- Dr Maja Đolić** *Univerzitet u Beogradu, Tehnološko-metalurški fakultet, Beograd*
- Dr Mirko Dobrnjac** *Mašinski fakultet Banja Luka, BiH*
- Dr Damir Đaković** *Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*
- Dr Srbislav Genić** *Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet, Beograd*
- Dr Zvonimir Guzović** *Sveučilište u Zagrebu, Fakultet strojarstva i brodogradnje, Hrvatska*
- Dr Gorica Ivaniš** *Univerzitet u Beogradu, Tehnološko-metalurški fakultet, Beograd*
- Dr Jelena Janevski** *Univerzitet u Nišu, Mašinski fakultet, Niš*
- Dr Rade Karamarković** *Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za mašinstvo i građevinarstvo, Kraljevo*
- Dr Mirjana Kijevčanin** *Univerzitet u Beogradu, Tehnološko-metalurški fakultet, Beograd*
- Dr Atanas Kočov** *Univerziteta Skopje, Mašinski fakultet, Severna Makedonija*
- Dr Dorin Lelea** *University Politehnica Timisoara, Rumunija*
- Dr Stefan Mandić-Rajčević** *University of Milan, Italija*
- Dr Ljiljana Medić-Pejić** *Universidad Politécnica de Madrid, Španija*
- Dr Sanda Midžić-Kurtagić** *Mašinski fakultet, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, BiH*
- Dr Dobrica Milovanović** *Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet inženjerskih nauka, Kragujevac*
- Dr Biljana Miljković** *Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*
- Dr Srđan Nešić** *Ohio University, Russ College of Engineering and Technology, Ohio, SAD*
- Dr Branislava Nikolovski** *Univerzitet u Novom Sadu, Tehnološki fakultet, Novi Sad*
- Dr Nataša Nord** *Norwegian University of Science and Technology, Trondheim, Norveška*
- Dr Marko Obradović** *Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet, Beograd (predsednik)*
- Dr Goran Orašanić** *Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Mašinski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina*
- Dr Nataša Petrović** *Univerzitet u Beogradu, Fakultet organizacionih nauka, Katedra za menadžment tehnologije, inovacija i održivog razvoja, Beograd*
- Dr Dejan Radić** *Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet, Beograd*
- Dr Ivona Radović** *Univerzitet u Beogradu, Tehnološko-metalurški fakultet, Beograd*
- Dr Jelena Ruso** *Univerzitet u Beogradu, Fakultet organizacionih nauka, Katedra za menadžment kvaliteta i standardizaciju, Beograd*
- Dr Niko Samec** *Univerzitet u Mariboru, Mašinski fakultet, Slovenija*
- Dr Anastasija Selaković** *Udruženje energetičara Subotica, Subotica*
- Dr Stojan Simić** *Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Mašinski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina*
- Dr Dunja Sokolović** *Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*
- Dr Mirjana Stamenić** *Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet, Beograd*
- Dr Olivera Stamenković** *Univerzitet u Nišu, Tehnološki Fakultet, Leskovac*
- Dr Jasna Tolmač** *Univerzitet u Novom Sadu, Tehnički fakultet „Mihajlo Pupin“, Zrenjanin*
- Dr Radoje Vujadinović** *Univerzitet Crne Gore, Mašinski fakultet, Crna Gora*
- Dr Igor Vušanović** *Univerzitet Crne Gore, Mašinski fakultet, Crna Gora*
- Dr Nikola Živković** *Univerzitet u Beogradu, Institut za nuklearne nauke „Vinča“, Laboratorija za termotehniku i energetiku, Beograd*
- Dr Milan Gojak** *Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet, Beograd*
- Dr Čedo Lalović** *Akademija strukovnih studija Šumadija – Odsek Aranđelovac*

ORGANIZACIONI ODBOR

Dr Miroslav Stanojević	<i>Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet, Beograd (predsednik)</i>
Dr Nikola Karličić	<i>Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet, Beograd (potpredsednik)</i>
Slavica Bogdanović	<i>inženjer specijalista za zaštitu životne sredine, Elixir Zorka, Šabac</i>
Dr Dušan Todorović	<i>Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet, Beograd</i>
Dr Zoran Simić	<i>Univerzitet u Beogradu, Tehnološko-metalurški fakultet, Beograd</i>
Doc. dr Nemanja Milenković	<i>Univerzitet u Beogradu, Fakultet organizacionih nauka, Beograd (Katedra za operaciona istraživanja i statistiku)</i>
Dr Milica Karanac	<i>Univerzitet u Beogradu, Tehnološko-metalurški fakultet, Beograd</i>
Dr Marta Trninić	<i>Akademija tehničkih strukovnih studija Beograd – Odsek Beogradska politehnika</i>
Branislav Todorović	<i>Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet, Beograd</i>
Aleksandar Branković	<i>SET Trebinje, Bosna i Hercegovina</i>

POČASNI ODBOR

Prof. dr Bratislav Blagojević	<i>Predsednik SMEITS-a</i>
Prof. dr Vladimir Popović	<i>dekan Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu</i>
Prof. dr Petar Uskoković	<i>dekan Tehnološko-metalurškog fakulteta Univerziteta u Beogradu</i>
Prof. dr Milan Martić	<i>dekan Fakulteta organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu</i>
Prof. dr Srđan Kolaković	<i>dekan Fakulteta tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu</i>
Prof. dr Svetlana Karić	<i>Predsednik Akademije strukovnih studija Šabac</i>
Prof. dr Martin Bogner	<i>Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet, Beograd</i>
Prof. dr Snežana Pajović	<i>Institut za nuklearne nauke "Vinča" – Institut od nacionalnog značaja za Republiku Srbiju – Univerzitet u Beogradu</i>
Jovana Jovanović	<i>ATS – Akreditaciono telo Srbije, Beograd</i>
Mijodrag Martić	<i>pomoćnik direktora za proizvodnju i tehnološki razvoj hemijske divizije, Elixir Group, Šabac</i>
Aleksandar Branković	<i>SET Trebinje</i>
Veljko Todorović	<i>Grundfos Srbija, Beograd</i>
Dejan Dotlić	<i>Kazantrade Solution, Beograd</i>
Čaba Kern	<i>Cim gas, Subotica</i>
Nemanja Tubić	<i>Wilo Beograd, Beograd</i>

ORGANIZATOR

Savez mašinskih i elektrotehničkih
inženjera i tehničara Srbije (SMEITS),
Društvo za procesnu tehniku
Kneza Miloša 7a/II, 11000 Beograd
Tel. +381 (0) 11 3230-041, +381 (0) 11 3031-696,
tel./faks +381 (0) 11 3231-372
E-mail: office@smeits.rs
web: www.smeits.rs

12.	CIRKULARNA HEMIJA KAO ODGOVOR NA KRIZU IZAZVANU NEDOSTATKOM FOSFATA Alija SALKUNIĆ, Ljiljana STANOJEVIĆ, Nikola BELOBABA, Slavica BOGDANOVIĆ, Bajro SALKUNIĆ	93
13.	OD OTPADNE LJUSKE JAJA I KORIŠĆENOG KUHINJSKOG ULJA DO TEČNIH I ČVRSTIH BIOGORIVA POŠTUJUĆI POSTULATE CIRKULARNE EKONOMIJE Gorica R. IVANIŠ, Zoran V. SIMIĆ, Sofija P. MIŠKOV PANIĆ, Mirjana Lj. KIJEVČANIN, Ivona R. RADOVIĆ	95
14.	OTPORNOST ZIDA OD BALIRANE SLAME NA POŽAR Biljana M. MILJKOVIĆ	97
15.	MODELOVANJE SASTAVA SANITARNIH OTPADNIH VODA I RADA MBR POSTROJENJA SA DENITRIFIKACIJOM I NITRIFIKACIJOM David MITRINOVIĆ, Marija PEROVIĆ, Srđan KOVAČEVIĆ, Miodrag POPOVIĆ, Zorana RADIBRATOVIĆ	99
16.	ZELENE TEHNOLOGIJE – REŠENJA ZA PRILAGOĐAVANJE KLIMATSKIM PROMENAMA Titomir OBRADOVIĆ, Violeta ERIĆ	101
17.	KONTINUALNI SISTEM ZA OBEZBOJAVANJE OTPADNIH VODA. PRIMENA UMREŽENE PEROKSIDAZE IZ POLJOPRIVREDNOG OTPADA U UKLANJANJU BOJE Milica SVETOZAREVIĆ, Nataša ŠEKULJICA, Maja MARKOVIĆ, Ana DAJIĆ, Marina MIHAJLOVIĆ, Dušan MIJIN	107
18.	UTICAJ ENERGETSKE SANACIJE STAMBENIH ZGRADA NA POTROŠNJU TOPLOTNE ENERGIJE U SISTEMIMA DALJINSKOG GREJANJA Đorđe KARIĆ	113
19.	STABILIZACIJA MATRICE LETEĆEG PEPELA PRIMENOM KALCIJUM – OKSIDA, HIDROKSIDA I KARBONATA Mirjana ČUJIĆ, Marina VITOROVIĆ, Milica STOJKOVIĆ, Maja ĐOLIĆ, Aleksandra PERIĆ-GRUJIĆ	115
20.	PREVRELI OSTATAK IZ BIOGASNIH POSTROJENJA VISOKOKVALITETNO ĐUBRIVO Stojan SIMIĆ, Davor MILIĆ, Goran ORAŠANIN, Srđan VASKOVIĆ, Jovana BLAGOJEVIĆ, Krsto BATINIĆ	117
21.	BIOGAS U PROIZVODNJI BIOVODONIKA REFORMINGOM VODENOM PAROM Slobodan CVETKOVIĆ, Jovana PERENDIJA, Aleksandra RADOMIROVIĆ, Dragana MILOŠEVIĆ, Mirjana KIJEVČANIN	125

Projektovanje, izgradnja, eksploatacija i održavanje procesnih postrojenja

22.	PRAĆENJE PROJEKTNIH PARAMETARA KOD BAC KULA ZA HLAĐENJE Nemanja STOJANOVIĆ, Martin BOGNER	127
23.	PRORAČUN VEZE IZMEĐU CEVI CEVNOG SNOPA I CEVNE PLOČE RAZMENJIVAČA TOPLOTE PO JUS M.E2.259 (AD 2000) I SRPS EN 13445-3:2010 – UPOREDNA ANALIZA Lazar ĐORĐEVIĆ	131

STABILIZACIJA MATRICE LETEĆEG PEPELA PRIMENOM KALCIJUM-OKSIDA, HIDROKSIDA I KARBONATA

STABILIZATION OF FLY ASH MATRIX USING CALCIUM-OXIDE, HYDROXIDE AND CARBONATE

Mirjana ČUJIC¹, Marina VITOROVIĆ², Milica STOJKOVIĆ^{2*},
Maja ĐOLIĆ², Aleksandra PERIĆ-GRUJIĆ²

¹ Institut za nuklearne nauke "Vinča", Univerzitet u Beogradu

² Univerzitet u Beogradu, Tehnološko-metalurški fakultet, Beograd

Sagorevanjem uglja u termoelektranama nastaju velike količine letećeg pepela koji u svom sastavu sadrži teške metale i metaloide čije izluživanje može narušiti stanje životne sredine u velikoj meri.

Cilj ovog rada jeste optimizacija procesa stabilizacije matrice letećeg pepela upotrebom oksida, hidroksida i karbonata kalcijuma, kao i ispitivanje stepena desorpcije (izluživanje) elemenata u desorpcionim rastvorima. Stabilizacijom letećeg pepela omogućila bi se njegova dalja upotrebe u građevinskoj industriji ili u svrhu adsorbenta.

Kako bi se dobili optimalni uslovi korišćeno je nekoliko različitih stabilizatora (CaO, Ca(OH)₂ i CaCO₃) u različitim koncentracijama (5% i 7%). Variraran je i sastav desorpcionog rastvora (dejonizovana voda i 4% i 8% sirćetna kiselina) kao i odnos letećeg pepela i desorpcionog rastvora (1:10 i 1:30). Koncentracija jona teških metala i metaloide (V, Cr, Mn, Co, Ni, Cu, Zn, As, Cd, Pb) određivana je metodom masene spektrometrije sa indukovano spregnutom plazmom (ICP-MS).

Za obradu podataka rađena je multivarijaciona statistička analiza (korelaciona analiza, analiza glavnih elemenata i klusterska analiza). Korišćen je statistički softver MINITAB.

Ključne reči: *leteći pepeo; stabilizacija; izluživanje; teški metali; metaloidi*

Combustion of coal in thermal power plants produces large amounts of fly ash, which contains heavy metals and metalloids, and their leaching can greatly damage the environment.

The aim of this paper is to optimize the process of stabilization of the fly ash matrix using calcium oxide, hydroxide and carbonate, as well as to examine the degree of desorption (leaching) of elements in desorption solutions. Stabilization of fly ash would enable its further use in the construction industry or as an adsorbent.

In order to obtain optimal conditions, several different stabilizers (CaO, Ca(OH)₂ and CaCO₃) were used in different concentrations (5% and 7%). The composition of the desorption solution (deionized water and 4% and 8% acetic acid) is also variable, as is the ratio of fly ash to the desorption solution (1:10 and 1:30). The concentration of heavy metal ions and metalloids (V, Cr, Mn, Co, Ni, Cu, Zn, As, Cd, Pb) was determined by the method of Inductively coupled plasma mass spectrometry (ICP-MS).

Multivariate statistical analysis (correlation analysis, principal component analysis (PCA) and cluster analysis (CA)) was performed for data processing. MINITAB statistical software was used.

Key words: *fly ash; stabilization; leaching; heavy metals; metalloids*

* Corresponding author, e-mail: mstojkovic@tmf.bg.ac.rs